

отже, представляє собою складний та багатоаспектний суспільно-політичний феномен. А, приймаючи до уваги всю багатоаспектність та унікальність кожної ситуації, не існує однакових механізмів вирішення таких конфліктів. Першим кроком має стати переосмислення системи міжнародного права, яке базується ще на післявоєнній ситуації 1940-х років, без урахування сучасних реалій.

Крім того, на думку автора, таким питанням як сепаратизм, націоналізм, іредентизм, регіоналізм потрібно приділяти більше уваги в політичному дискурсі.

Бібліографічні посилання

1. Євтюшкін І. В. Націоналізм як інструмент політики і механізм інтеграції / дезінтеграції у розвитку держав (до теорії питання) / І. В. Євтюшкін, В. В. Харабуга // Гілея. – №47 (5). – К. – 2011. – С. 462–473.
2. Кошмар 21 века. Этнические войны [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://press.try.md/item.php?id=54897>
3. Політологічний енциклопедичний словник: навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. – К.: Генеза, 1997. – 400 с.
4. Рамкова конвенція про захист національних меншин [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_055
5. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху / Е. Сміт – К.: Ніка-Центр, 2009. – 320 с.
6. Соин Д. Ю. Этнополитические конфликты: аналитический обзор [Електроний ресурс] / Д. Ю. Соин – Режим доступу: <http://www.nationalism.org/library/digest/soin-sj-1998.htm>
7. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон // М.: АСТ МОСКВА, 2007. – 571.
8. Boyle K., The Primacy of Politics in Separatist Dynamics [Electronic resource] / K. Boyle, P. Englebert – Access mode: http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/wgape/papers/10_Englebert.pdf

Рябинин Е. В. Типы та причини прояву сепаратизму: теоретичний аспект

Статья посвящена проблеме, которая на сегодняшний день актуализируется в некоторых странах мира, а именно сепаратизму. Автор представляет взгляд на эту проблему иностранных ученых, а также свое видение относительно классификации этого феномена. Автор подчеркивает, что существуют не только внутренние, но и внешние факторы, которые катализируют развитие процессов сепаратизма.

Ключевые слова: сепаратизм, национализм, национальные меньшинства, геноцид, государство.

Ryabinin Y. V. Types and reasons for separatism: theoretical aspect

The article is devoted to such a pressing problem as separatism. Some experts say that separatism is a problem of the past, but the author emphasizes that the XXI st century will be the century of identification factor increasing that will influence the nationalistic issues. The author underlines that nationalism is the basis of the separatism movements that can

lead to military conflicts and genocide. The opinion of foreign experts is provided besides the author presents his own view as for the types and forms of separatism. It is underlined that the separatism could be catalyzed not only by inner factors but also by outside ones, especially nowadays, when the structure of the world is being changed by the influential actors of the foreign affairs. The author presents the concept that the collapse of the Soviet Union and collapse of the bipolar system of foreign affairs after the end of the Cold war inspired the change of the safety architecture in the whole world. In some cases the world community doesn't pay attention to the genocide cases that take place in the countries and regions that are not important for the political world due to geopolitical or resource reasons. The author provides the no-way-out pentagram. It means that the ethnic minority may go through some levels of pressure. At first identity could be imposed on it, then its culture and language could be banned by the state, activists could be imprisoned for their activity, and in the result of this situation the ethnos could be assimilated or subjected to genocide. So the author makes a conclusion that nowadays it is really necessary to pay attention to such issues as separatism because it may lead to the break out of hostilities in the country and lead to the genocide no matter whether it is cultural or physical genocide. Besides it is necessary to reform the world law system that is too old for the contemporary world and processes that take place in the world.

Keywords: separatism, nationalism, national minority, genocide, state.

References

- Boyle K., Englebert P., 2011, «*The Primacy of Politics in Separatist Dynamics*», viewed: http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/wgape/papers/10_Englebert.pdf
- Evtiushkin I, Kharabuga V., 2011. *Nacionalizm jak instrument politiki i mehanizm integracii / dezintegracii u razvitku derzhav (do teorii pitanija)* [Nationalism is an instrument of policy and mechanism of integration / disintegration in developing countries (the theory of the problem)], Hileia, M. № 45, pp. 462–473.
- Khantington S., 2007. *Stolknovenie tsivilizatsii* [The Clash of Civilizations], AST Moskva, M.
- Koshmar 21 veka. Jethicheskie vojny* [Nightmare of the 21st century. Ethnic War], 2005, viewed: <http://press.try.md/item.php?id=54897>
- Politologichnii entsiklopedichnii slovnyk* [Encyclopedic Dictionary of Political Science], 1997, Geneva, K.
- Ramkova konventsiiia pro zakhyst natsionalnykh menshyn* [The Framework Convention for the Protection of National Minorities], 1995, viewed: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_055
- Smit E., 2009. *Natsii ta natsionalizm u globalnu epokhu* [Nations and Nationalism in a global age], Nika-Tsent, K.
- Soin D., 1998. *Etnopolititseskie konflikty: analititseskii obzor* [Ethnic and political conflicts: an analytical review], viewed: <http://www.nationalism.org/library/digest/soin-sj-1998.htm>

Надійшла до редколегії 16.05.2013

УДК 340.12.

Т. І. Цвяткова

БАЗОВІ ЦІННОСТІ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ІСНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Проведено аналіз поняття базових цінностей суспільства та складових частин, що є основоположними для розуміння його. Досліджено вплив, який здійснюється базовими цінностями характерними для громадян сучасних національних держав на модель політичної взаємодії. Встановлено взаємозв'язок між базовими цінностями громадян Сполучених Штатів Америки та Китаю і існуючими в цих державах політичними системами та функціонуванні їх.

Ключові слова: цінності, базові цінності, базові цінності суспільства, політичні цінності, держава, національна держава, східні цінності, західні цінності, індивідуалізм, колективізм.

Процес становлення сучасних національних держав був складним і відрізнявся великою кількістю елементів, що спричинили вплив на нього. Одним з провідних аспектів цього процесу були базові цінності. В даному контексті вони виступали, як фактор об'єднуючий

громадян. Ціннісний аспект включав себе індивідуальне різноманіття, що було характерним для певного регіону і відображало специфічне світоглядне сприйняття світу в національній державі. На унікальність ціннісної сфери конкретного регіону впливали соціальні, культурні,

політичні, економічні, географічні, релігійні та інші фактори.

В кінці ХХ століття проблематика дослідження ціннісної сфери стала однією з провідних і найбільш актуальних. Не змінилася ситуація й на сьогодні. В ХХІ століття світ ввійшов зі значною кризою ціннісної системи не лише в країнах, що розвиваються, а й в розвинених країнах. Пов'язаний цей процес перш за все з глобалізаційними процесами і трансформацією більшості сфер життя суспільства і держави під визнані в світі демократичні стандарти.

На перший погляд може здатися, що трансформація ціннісної системи зачепила лише східний світ і країни з недемократичними політичними цінностями, але насправді, це твердження не є вірним. Країни класичної західної демократії сьогодні також трансформують свої базові цінності відповідно до вимог сучасного світу, але цей процес не є настільки кардинальним, як для країн східного типу.

Базові цінності свого часу стали одним з визначальних факторів формування національної держави і сьогодні вони відіграють також одну з провідних ролей в підтриманні існування сучасних держав, як таких. Національні держави в ХХІ столітті не зможуть функціонувати в повній мірі відокремлено одна від одної. Лише їх взаємодія та взаємний обмін можуть забезпечити функціонування усіх елементів суспільного життя. Глобалізаційні процеси розмивають кордони національних держав і деякі науковці висувують гіпотези стосовно руйнування інституту «національної держави», але, на нашу думку, це твердження є сильно перебільшеним. Адже саме національна держава, як політичне, економічне, суспільне і культурне утворення здатна забезпечити реалізацію потреб локальних суспільств з унікальними цінностями, характерними лише для них.

На меті нашого дослідження є аналіз впливу базових цінностей на національні держави сучасності та з'ясування ціннісних засад, що детермінують існування їх в глобалізованому світі. Розгляд можливих перспектив забезпечення стабільного функціонування національних держав в майбутньому використовуючи ціннісний ресурс наявний в державі є третьою провідною складовою дослідження.

Наукове обґрунтування проблематики базових цінностей суспільства, як детермінанти існування національної держави в даному випадку проводиться через, по-перше, уточнення понятійно-категоріального апарату дослідження; по-друге, через дослідження поглядів провідних науковців сучасності на місце цінностей в політичній і соціальній системах; по третє, обґрунтування взаємозв'язку базових цінностей з національними державами сучасності і впливу цінностей на їх функціонування; по-четверте, пояснення перспектив наукового розвитку провідної проблематики дослідження в майбутньому.

Дослідженням проблематики базових цінностей суспільства і їх впливу на існування національної держави в зарубіжній науковій думці займалися М. Вебер та Ф. Фукуяма, а у вітчизняній – С. С. Бубнова, С. В. Пікалов, З. Ф. Самчук і Ю. Ж. Шайгородський.

Отже, аналіз зазначеної вище проблематики є доцільним розпочати з обґрунтування поняття цінностей. Цінності – це емоційно-образні узагальнення провідних соціокультурних орієнтацій, що визначають всі сфери життя людини. Це цінності суспільного ладу, спілкування,

діяльності, самозбереження, цінності особистих якостей, а також загальнолюдські цінності. Вони визначають зміст існування індивіда, з чого випливає вся його мотивація (Philosophy. Textbook, 2001) [1, с. 566].

Для розуміння сутності поняття «базові цінності суспільства» є доцільним розуміння того, що таке «базові цінності» в цілому. Найбільш влучно це поняття пояснюється менеджеріальною парадигмою і визначається, як керівні принципи в групі, які спрямовують дії та поведінку її членів та закріплюють організаційну культуру і корпоративний дух (Determination of the basic values of the command) [2]. Тобто, базові цінності суспільства – це основні принципи суспільного життя, які через морально-етичні та правові засади впливають на життя суспільства та формуються в результаті еволюційних процесів розвитку суспільства.

В контексті політологічної спрямованості дослідження доцільним є визначення поняття політичних цінностей, як елементів політичної сфери, що становлять синтез індивідуальних, соціально-класових, національно-етнічних та загальнолюдських засад, які актуалізуються в контексті політичного життя держави. Ціннісне сприймання об'єктів політичного життя зумовлюється конкретно-історичними умовами розвитку держави, місцем особи, соціальної спільноти в системі певних економічних та соціально-політичних відносин, потребами та інтересами людини.

Сучасна національна держава є провідною формою політичної організації суспільства. Свого часу саме на її формування спричинили вплив базові цінності суспільства. Вона винила в результаті розпаду традиційних соціальних зв'язків та різкого підвищення мобільності населення в процесі розвитку товарно-капіталістичних відносин. В науковій літературі поняття національна держава визначається, як політично організоване в певних межах суспільство, яке утворилося внаслідок політичного самовизначення окремого етносу, що консолідується в політичну націю, здобуває незалежність і створює суверенну владу на своїй території (Political science. Kn.persha: Politics and Society. Prince. Two: State and Society, 2000) [3, с. 329]. В якості консолідуючого фактору може виступати два роди націй: етнічного та громадянського походжень. В контексті нашого дослідження актуальним є аналіз національних держав через призму націй громадянського походження, що в якості відправної точки має неетнічну ідеологію, а роблять акцент на ціннісну єдність громадян і наявність єдиної системи базових цінностей суспільства в державі (Political science: a brief glossary, 2001) [4, с. 61].

Ціннісний образ має складну та суб'єктивну структуру. Це втілення в свідомості індивідуального сприйняття соціокультурного досвіду, що здобутий людиною (Samchuk 2010, p. 10) [5, с. 10]. З. Ф. Самчук робить акцент на тому, що цінності є основним регулятором життя людини. Саме вони є смисловими компонентами світогляду в яких відображається соціальна динаміка, вловлюються і закріплюються актуальні тенденції суспільного життя. Відповідно створюється концентрована система цінностей характерних для індивіда і історичних умов, в яких він проживає.

Макс Вебер відводив ціннісній системі значне місце в своїх соціально-політичних дослідженнях, а також ввів в них культурологічну складову. Він визначав цінності, як фундамент мотивації поведінки людей та основу цілісності соціальної системи. Цінності, за М. Вебером, особливі для кожної історичної епохи та відображають

характерні для неї інтереси та установки. Ідеальні типи соціальної дії (ціннісно-раціональний, традиційний, афективний та ціле-раціональний), які описував М. Вебер базуються на цінностях засвоєних індивідом в ході соціального процесу. Наприклад, ціннісно-раціональний тип заключається в вірі в безумовну – естетичну, релігійну чи будь-яку іншу – самодостатню цінність певної поведінки незалежно від того до яких наслідків вона призведе (Gofman 2008, p. 123-125) [6, с. 123–125].

В контексті політико-економічної специфіки сучасних держав розглядає значення цінностей та культурних особливостей на політичну й економічну системи держави Ф. Фукуяма. В своїй праці «Довіра: соціальні чесноти та шлях до процвітання» він обґрунтував, що політико-економічна складова життя громадян сучасних національних держав пов'язана з умовами історичного розвитку політичної культури, ціннісної системи, релігії та традиційних інститутів, таких як сім'я, громадські організації, держава. Цінності за Ф. Фукуямою обумовлюють функціонування держави та суспільних взаємозв'язків. Виходячи з особливостей культурного та ціннісного середовища країн світу встановлюються специфічні соціальні відносини й взаємодії між акторами суспільного життя (Fukuяama 2004, p. 8-41) [7, с. 8-41].

Як одного з провідних сучасних українських дослідників впливу цінностей на політичне життя виділяють Ю. Ж. Шайгородського. В своїй праці він зазначає, що цінності та культурні особливості українців потребують актуалізації в суспільстві, адже саме вони є важливою детермінантою політичної поведінки громадянина. Саме з наявністю чіткої і загальнозасвоєної ціннісної системи дослідник пов'язує здатність суспільства до трансформації відповідно до історичних реалій. Стабільним є суспільство в якому досягнуто консенсусу стосовно того, що таке цінність і визначені головні цінності, які в свою чергу слугують джерелом розвитку держави в період політичних трансформацій (Shajgorods'kij 2009, p. 89) [8, с. 89]. Ю. Ж. Шайгородський визначає цінності, як своєрідний культурний «код». Специфічність якого зумовлена тим, що кожна культура породжує свою, лише їй притаманну ціннісну систему. Цей культурний «код» забезпечує процес культурної ідентифікації особистості, нації, розвитку національної свідомості. Ціннісна «система ідентифікації» зберігає націю як носія унікального, самобутнього, лише їй притаманного. Національні цінності, на його думку, формувалися в залежності від історичних умов конкретної епохи розвитку (Shajgorods'kij 2010, p. 35) [9, с. 35].

Ще один український дослідник Пікалов С. В. в своїй роботі «Громадянська дія як складова демократичної трансформації політичної системи» зазначає, що формування активістської політичної культури в громадян країни та наявність можливості реалізації базових політичних прав та свобод напряму пов'язане з демократичними політичними цінностями (Pikalov 2011) [10].

Дослідження з соціальної психології також виділяють цінності, як невід'ємну складову життєдіяльності індивіда, як елемента соціального та політичного життя в державі. Російська дослідниця С. С. Бубнова характеризує систему цінностей, як найбільш значимі властивості особистості, що реалізуються і формуються шляхом закріплення найбільш прийнятних та адекватних способів поведінки (Bubnova 1998) [11]. Процес засвоєння індивідом базових цінностей суспільства

відбувається не лише через механізм розуміння їх наявності в соціальному середовищі, а через актуалізацію цих цінностей для самого індивіда. Він має їх зрозуміти, прийняти і ввести в своє соціальне і особисте життя, як невід'ємну складову, що проявляється через без свідомі механізми.

Аналізуючи дослідження з проблематики розуміння цінностей в контексті політичного та соціального життя держави і суспільства можна зробити акцент на тому, що сучасна наукова спільнота відводить їм вагому роль. Базові цінності суспільства визначаються, як один з головних регуляторів розуміння індивідом моделі політичної системи і ідеологічної конструкції, що діє в державі. Базові цінності суспільства формують підґрунтя для функціонування національних держав в сучасному глобалізованому світі і реалізації своїх унікальних індивідуальних характеристик при взаємодії з іншими акторами міжнародного політичного життя.

Аналізуючи вплив базових цінностей на функціонування провідних національних держав сучасності ми розглядаємо дві протилежні ціннісні системи «східного» та «західного» типів. Демонструючи взаємозв'язок цінностей громадян з політичними системами США та Китаю ми прослідкуємо детермінуючу роль базових цінностей суспільства на функціонування національних держав в контексті історичного розвитку й сучасності.

Ліберально-демократична ціннісно-ідеологічна система досліджується нами на прикладі ліберальної держави з класичною демократією – Сполучені Штати Америки.

Сполучені Штати Америки сьогодні є однією з найрозвиненіших країн світу. Ця держава завоювала провідну роль для себе в міжнародному житті цілеспрямовано реалізуючи свої ідеологічні установки у внутрішній та світовій політиці. Американський континент став головним форпостом для поширення ліберальних та демократичних цінностей по всьому світу. На нашу думку, такий успіх обумовлюється наявністю єдиного ціннісного світосприйняття в американському суспільстві. Не дивлячись на значну багатоманітність громадян США усі вони продукують на суспільну діяльність та своє життя комплекс базових цінностей, що складається з індивідуалізму, свободи підприємництва, друку, релігії, совісті, вибору, вільних ринкових відносин, верховенства закону та правової держави, гордисть щодо свого громадянства, незалежності кожного одне від одного та держави і відсутність патерналізму з боку держави.

Для того щоб коротко охарактеризувати головні ціннісні орієнтири американців достатньо процитувати найвідоміші у всьому світі вислови, які були вперше сформульовані саме в США «Час – це гроші» та «Бог піклується про тих, хто сам про себе піклується».

Схильність американців до індивідуалізму пояснюється історичним минулим перших переселенців Нового Світу вони свято вірили, що лише індивідуальна активність та прагнення до досягнення успіху здатні забезпечити людині повне розкриття здібностей та можливостей. Громадяни США зуміли побудувати могутню державу на принципі того, що добробут кожного окремого індивіда в сукупності дає добробут держави.

Ще в часи Конфедерації та при підписанні декларації незалежності були визначені основні орієнтири руху держави в зовнішній та внутрішній політиці. Американці гідно пишавшись своєю державою досягли стадії

домінування в світі та продовжують підтримувати його.

Свобода є, мабуть, найважливішою цінністю для американців. Вона була «затверджена» в суспільстві під час Громадянської війни та при ліквідації колоніальної залежності США від Британії та інших європейських держав. Американці зрозуміли, що лише спираючись на ринкові відносини регульовані законодавством та базовими цінностями між громадянином та державою можлива повноцінна взаємодія.

Правова держава та верховенство закону є також важливими регуляторами суспільно-політичного життя в США. Домінування принципу верховенства закону та правової держави пояснюється перш за все двома факторами:

– по-перше, обов'язковості відповідальності незалежно від соціального статусу або матеріального положення;

– по-друге, Конституція США незмінна більше двох століть і доповнена лише 27 поправок.

Тобто, в країні сформована усталена та реально функціонуюча правова база, яка слугує регулятором соціальних, економічних, політичних та інших відносин в суспільстві.

Одним з найважливіших регуляторів ціннісної системи США з часів перших переселенців був протестантизм. Ця релігійна система спрямовувала активність громадян нової держави в напрямку колективної взаємодії у рамках релігійної общини і створила підґрунтя для формування системи ринкових відносин, вільного підприємництва та громадянського суспільства (Ivanova 2012) [12].

В своїй праці «Протестантська етика та дух капіталізму» М. Вебер пов'язував ціннісну систему американців з релігійними принципами протестантизму і визначав, що умови в яких опинилися протестанти в Новому світі обумовили формування в них особливого типу політичної культури підприємця. Результатом впливу протестантського світогляду на індивідів став розвиток особистої відповідальності, поваги до закону, норм та правил встановлених в суспільстві, окремії релігійній общині, прагнення особистого розвитку і досягнення успіху в підприємстві та інновацій (Veber 1990) [13].

Незалежність своєї країни, громадянина від держави та демократичність державного ладу є пріоритетними напрямками для американського суспільства. Ще батьки засновники Конституції США робили акцент на тому, що для забезпечення функціонування процвітаючої країни необхідно реалізовувати комплекс демократичних принципів, що забезпечать легітимність влади і задоволеність нею суспільства: принцип розподілу влади, створення системи стримувань та противаг, віра в те, що людина здатна жити дотримуючись законів, якщо закони задовольняють її добробут та не утискають права людини (The Federalist: Political Essays A. Hamilton, J. Madison and John Jay, 1994) [14].

Справедливість вищезазначених тез прослідковується при аналізі інаугураційної промови колишнього президента США Дж. Буша-молодшого (а інаугураційна промова за своєю суттю відображає соціальне замовлення суспільства на найближчі роки). Ним була приділена найбільша увага таким цінностям: прагнення до протистояння тиранії (27,5 %); незалежність (17,3 %); спрямованість у майбутнє (15,9 %), добродійність (11,7 %) та демократія (5,3 %) (Vasilenko, Morozova 2008, p. 26) [15, с. 26].

Нааявність громадянського суспільства, як середовища

соціальної та ціннісної адаптації людини в соціумі починає відігравати найважливішу роль в західних країнах. Ідеал епохи Просвітництва активне та діюче громадянське суспільство, що має важелі впливу на владу є невід'ємним атрибутом держав з класичною демократією (Civil society: the origins and the present, 2006) [16, с. 59].

Сполучені Штати Америки вже більше двох сотень років невідступно слідує статтям Конституції створеної батьками засновниками країни. В ній відображені головні прагнення американської нації: прагнення до індивідуального успіху, справедливої держави, яка не допомагає, але й не заважає людині, верховенства закону над будь-якими іншими статусними або матеріальними аспектами, принципів розподілу влади та демократичного державного устрою. Дотримуючись цієї ціннісної схеми Сполучені Штати Америки вийшли на рівень світового лідерства і на сучасному етапі активно експортують свої цінності всьому світу.

Протилежною до американської ціннісної системи є традиціоналістська ціннісна система східного типу Китаю. Сучасний Китай останнім часом досяг високого рівню розвитку індустріальної та соціальної сфери зберігши традиційний уклад життя та модернізувавши ідеологічну основу конфуціанства відповідно до вимог епохи.

Китайська цивілізація завжди функціонував відокремлено від усього іншого «не східного світу». Усі прагнення західної цивілізації подарувати блага прогресу відсталому Сходу відторгалися, як непотрібна допомога. Наприкінці ХХ ст. на початку ХХІ ст. інтеграція східних країн до світової спільноти та ринку супроводжується культурною та ідеологічною анексією з боку Заходу, що в свою чергу спричинило порушення в звичному функціонуванні суспільного ладу східного типу і реставрації традиційних конфуціанських цінностей.

На сьогодні конфуціанство, як і 2500 тис. рр. тому залишається провідною ціннісною та ідеологічною системою Китаю та регламентує закони суспільного життя. Філософські основи конфуціанства, що виражені в терпимості, милосерді, «звичці серця» обумовлюють його багатоманітність та адаптивність до різноманітних соціальних груп, сфер життя та суспільних формацій. Конфуціанство одна з найдавніших ідеологій світу, що нині діє в сучасних державах (Tu Vjejmín 2012, p. 7) [17, с. 7].

Конфуціанство стверджує в суспільній свідомості пріоритетні цінності: рівність, співчутливість, ввічливість, обов'язок, домінування взаємозв'язків між людьми над індивідуалізмом (Tu Vjejmín 2012, p. 11) [17, с. 11]. Ось головні опори сучасного конфуціанського вчення. На перший погляд здається, що в сучасному раціональному, індивідуалістичному та глобалізованому світі вони є не актуальними, але не зважаючи на цей факт вони активно культивуються азіатським суспільством і реалізуються в практичній сфері життя.

Конфуціанський тип світогляду є універсальним для Китаю. Луїза Хенкін проводить паралель в цьому аспекті між конфуціанськими азіатськими цінностями та цінностями епохи Просвітництва зазначаючи, що вони є традиційними перші для Сходу, останні для Заходу (Henkin 1997, p. 19) [18, с. 19].

Едвін Рейшауер в своїй праці «Китайський світ в перспективі» акцентував увагу: «В народів Східної Азії є певні загальні риси, – такі як групова солідарність, акцент на ролі держави, чудові організаційні здібності, сильна робоча етика та неймовірне прагнення до

отримання освіти. Саме ці якості дозволили японцям с безпрецедентною швидкістю вирости з маленької нерозвинutoї нації, якою вона була в середині XIX ст., до однієї з головних індустріальних імперій на початку XX ст., а потім – і до супердержави сучасності» (Edwin 1973, p. 95) [19, с. 95]. На його думку, китайці реалізуючи свій потенціал на повну потужність дуже швидко перетворюють свою країну на одного з світових лідерів не лише росту економічного потенціалу, а й усіх граней соціального, політичного та інших сфер життя.

Китайська держава розвиваючи свій економічний, політичний та соціальний потенціал спроектувала конфуціанські цінності на сучасний світ з усіма його модернізованими сферами, як держави, так і економіки. В цьому аспекті виділяється декілька пріоритетних напрямків. Перший напрямок – це держава, що сприймається, як контролююча та регулююча інституція. В економічних та ринкових відносинах вона не відіграє найважливішу роль, але вплив все одно залишається сильним через забезпечення «турботи» по відношенню до громадян.

Другим напрямком можна визначити закон. Він має створюватися на фундаментальному базисі людських звичаїв в сфері спілкування, лише культивування добродійності може сприяти формування примату закону в китайському суспільстві.

Третій фундаментальний напрямок – це сім'я. Вона є основою суспільства, це те першоджерело, з якого виходять базові цінності та формулює установки яких людина дотримується протягом життя. Ф. Фукуяма робив акцент на тому, що для Китаю характерним є домінування сімейних відносин у всіх сферах життя починаючи від міжособистісних до економічних (Fukujama 2004, p. 45- 60) [7, с. 45–60].

Четвертий напрямок громадянське суспільство – тісно пов'язаний з сім'єю. Громадянське суспільство східного типу базується на взаємодії між сім'єю та державою і представляє собою систему культурних інститутів-посередників між приватним та публічним та дозволяє громадянському суспільству створити різноманітні ресурси для забезпечення людського благополуччя.

Як останній артикульований нами пріоритетний напрямок визначаємо освіту. Вона має виконувати функцію підвищення культурного та духовного рівнів розвитку людини та сприяти самовдосконаленню, яке в свою чергу є головним ресурсом розвитку людської цивілізації.

Роль держави-батька в конфуціанському Китаї є пріоритетною і сьогодні, не лише в стародавні часи. Звісно, механізми самокерованого ринку проникли в сучасну китайську систему, але роль держави досі залишається сильною. Політичне керівництво здійснює ефективне втручання в ринкові механізми. Зазвичай держава відіграє роль важеля, необхідного для стабільності ринку, як на внутрішньодержавному рівні, так і на міжнародному.

Конфуціанська традиція зберегла своє значення для економіки, соціальної структури та патерналістського державного ладу. Конфуціанська політична ідеологія забезпечила величезний ідеологічний ресурс для Китаю на початкових стадіях його розвитку та зберігається й на сьогодні.

В конфуціанській системі цінностей ми спостерігаємо примат держави та колективу над індивідуальним прагненням особистості. Саме ціннісний ресурс цієї ідеології створив міцну платформу для формування

розвинутої китайської цивілізації. Конфуціанські цінності: рівність, співчутливість, ввічливість, обов'язок, примат міжособистісних взаємовідносин та патерналістської держави створюють платформу для розвитку Китаю не руйнуючи традиційну систему і цінності та досягаючи високого рівня економічного розвитку.

Ціннісне підґрунтя конфуціанства та збереження унікальної ідентичності Китаю створює основу модернізаційних стратегій розвитку, що базуються на фундаментальних цінностях китайців.

Ціннісна сфера суспільства здійснює вплив на функціонування держави. Її усталеність та охоплення більшості громадян забезпечує стабільний розвиток держави своїм унікальним шляхом.

Для громадян Китаю характерними є традиційність, прагнення патерналістського відношення до них з боку держави, рівність, співчутливість, ввічливості, примату міжособистісних взаємозв'язків над індивідуалізмом.

Західний тип світогляду формує в людини цінності, які пов'язані із особистим успіхом, індивідуалізмом, ринкових відносин, домінування культу свободи особистості, громадянської відповідальності перед суспільством та правової держави.

Ціннісне підґрунтя сучасних національних держав в світі є різним, але акцент треба зробити не на їх загальній всесвітній універсальності, а на їх унікальності для певної території та суспільних груп, які до цієї території належать. Цінності є одним з важливих факторів, що обумовлюють ефективне функціонування держави. Вони запобігають розвитку масових протиріч в суспільстві та детермінують поступальний розвиток країни.

Ефективність ціннісної платформи є оптимальною в ситуації коли вона сформувалася на базі цінностей характерних для суспільства. Формування цих цінностей відбувається в результаті історичного розвитку держави та пов'язане з політичною культурою регіону та приналежністю до певної політичної нації.

Тобто, цінності сформовані в суспільстві спричиняють вплив на розвиток та умови існування національної держави. Національна специфіка обумовлює унікальність нації. Прогрес усіх сфер функціонування держави можливий із врахуванням цих особливостей. Побудова стратегій розвитку країни має орієнтуватися не на глобалізаційні цінності та «чужий» досвід. А має адаптуватися до тих цінностей та специфіки, які є в окремій національній державі.

Глобалізація стирає кордони між країнами і в багатьох сферах життя світ вже є єдиним. Але не можна заповнювати всесвітню ціннісну сферу лише якимось одними цінностями. Адже вони можуть бути характерні одній групі, а іншій ні. Національна держава сьогодні є найефективнішим політичним актором міжнародного життя і глобалізаційні процеси не вивели на суспільство до повної однорідності. Цінності кожної держави є унікальними і в процесі її функціонування і розбудови вони обов'язково мають враховуватися.

Бібліографічні посилання

1. Філософія. Підручник / За загальною редакцією Горлача М. І., Кременя В.Г., Рибалка В. К. – Харків: Консум, 2001. – 672 с.
2. Определение базовых ценностей команды [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sd-company.su/article/team_management/basic_values_team
3. Політологія. Кн.перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А. Колодій, В. Харченко,

Л. Климанська, Я. Космина. – Київ: Ельга-Н, Ніка-Центр, 2000. – 584 с.:іл.

4. Политология: краткий словарь / Н. А. Босенко, В. Г. Доманов и др.; ред. В. Н. Коновалов. – : Феникс, 2001. – 447 с.

5. Самчук З. Ф. Генеалогія і архітектоніка ціннісної сфери суспільної дійсності / З. Ф. Самчук // Наукові записки ІПЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України 2010. – №5. – с. 8–32.

6. Гофман А. Б. Традиционное или рациональное? Интерпретация традиции в творчестве М.Вебера / А. Б. Гофман // «Социс». – 2008. – №4. с. 120–129

7. Фукуяма Ф. «Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию» Пер. с англ. / Ф. Фукуяма. — М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2004. — 730.

8. Шайгородський Ю. Ціннісні трансформації в період суспільних змін / Ю. Шайгородський // Соціальна психологія. – 2009. – №3. с. 86–94.

9. Шайгородський Ю. Ціннісний вимір політичних реалій / Ю. Шайгородський // Наукові записки ІПЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2010. – №5. – с. 33–40.

10. Пікалов С. В. Громадянська дія як складова демократичної трансформації політичної системи: Автореф. дис. канд.пол.наук: 23.00.02. / С. В. Пікалов – Дніпропетровськ., 2011. – 304 с.

11. Бубнова С. С. Ценностные ориентации личности как многомерная нелинейная система / С. С. Бубнова – М., 1998. – 218.

12. Иванова Е. А. Протестантизм в США: анализ теоретических и эмпирических исследований американских социологов религии конца XX – начала XXI века: Автореф. дис. канд.соц.наук: 22.00.01. / Е. А. Иванова. – М., 2012. – 188.

13. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма / М. Вебер. Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990.

14. Федералист: Политические эссе А. Гамильтона, Дж. Мэдисона и Дж. Джея. – М.: Издательская группа «Прогресс» – «Литера», 1994.

15. Василенко К. М. Американський та український президентський дискурс: порівняльний аналіз / К. М. Василенко, І. І. Морозова // Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання іноземних мов в дослідженнях студентів. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. – Вип.4. – с. 20–35

16. Гражданское общество: истоки и современность / Науч. ред. проф. И. И. Кальной, доц. И. Н. Лопушанский. 3-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. – 492 с.

17. Ту Вэймин. Подъем «конфуцианской» Восточной Азии: истоки и исторический смысл / Вэймин Ту // Полис. – 2012. – №1. – с. 7–25.

18. Henkin L. «Postscript» – Confucianist and Human Rights. / L. Henkin – N.Y.: Columbia University Press. – 1997.

19. Edwin O. Reischauer. Toward the 21st century: education for a changing world / O. Edwin – N.Y.: 1973, Knopf, 195 p.

Цвяткова Т. І. Базовые ценности как детерминанта существования национального государства

Проведен анализ понятия базовые ценности общества и составляющих его частей, которые являются основными для понимания его. Исследовано влияние, которое осуществляется базовыми ценностями характерными для граждан современных национальных государств на модель политического взаимодействия. Установлено взаимосвязь между базовыми ценностями граждан Соединённых Штатов Америки и Китая и существующими в этих государствах политическими системами и функционированием их.

Ключевые слова: ценности, базовые ценности, базовые ценности общества, политические ценности, государство, национальное государство, западные ценности, восточные ценности, индивидуализм, коллективизм.

Tsviatkova T. I. Basic values as determinant of nation state existence

Analysis of concept of basic values of society and components

of its parts, which are fundamental for its understanding was carried out. The influence on political interaction model, which is implemented by basic values typical for citizens of modern nation states was examined. The interaction between basic values of The US citizens and Chinese citizens and existent state political systems in these countries and their functioning was established.

Keywords: values, basic values, basic values of society, political values, state, nation state, western values, eastern values, individualism, collectivism.

References

Bubnova S. S., 1998. *Cennostnye orientacii lichnosti kak mnogomernaja nelinejnaja sistema* [Value orientations as a multidimensional nonlinear system], M.

Edwin O., 1973. *Reischauer: Toward the 21st century: education for a changing world*, Knopf, N.Y.

Federalist: Politicheskie jesse A. Gamil'tona, Dzh. Mjedisona i Dzh. Dzeja [The Federalist: Political Essays A. Hamilton, J. Madison and John Jay], 1994. Izdatel'skaja gruppa Progress –Litera publ, M.

Fukujama F., 2004. *Doverie: social'nye dobrodeteli i put' k процветанию* [Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity], ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак» publ, M.

Filosofija. Pidruchnik [Philosophy. Textbook], 2001. Konsum, H.

Gofman A. B., 2008. 'Tradicionnoe ili racional'noe? Interpretacija tradicii v tvorcestve M.Veбера' [Traditional or rational? The interpretation of tradition in the works of Max Weber], «Socis» publ, №4, s. 120–129

Grazhdanskoe obshchestvo: istoki i sovremennost' [Civil society: the origins and the present], 2006, Izdatel'stvo R. Aslanova «Juridicheskij centr Press» publ, Spb.

Henkin L., 1997. «Postscript» – *Confucianist and Human Rights*, Columbia University Press publ, N.Y.

Ivanova E. A., 2012. *Protestantizm v SShA: analiz teoreticheskikh i jempiricheskikh issledovanij amerikanskih sociologov religii konca XX – nachala XXI veka: Avtoref. dis.* [Protestantism in the United States: an analysis of theoretical and empirical studies of American sociologists of religion the end of XX – beginning of XXI century: Author. dis.], M.

Opredelenie bazovykh cennostej komandy [Determination of the basic values of the command], viewed: http://www.sd-company.ru/article/team_management/basic_values_team

Politologija: kratkij slovar' [Political science: a brief glossary], 2001, Feniks publ.

Politologija. Kn.persha: Politika i suspil'stvo. Kn. druga: Derzhava i suspil'stvo [Political science. Kn.persha: Politics and Society. Prince. Two: State and Society], 2000, El'ga-N, Nika-Centr publ, Kiiv.

Pikalov S. V., 2011. *Gromadjans'ka dija jak skladova demokraticnoi transformacii politichnoi sistemi: Avtoref. dis.* [Civil action as part of the democratic transformation of the political system: Author. dis.], Dnipropetrovsk.

Samchuk Z. F., 2010. *Genealogija i arhitektonika cinnisnoi sferi suspil'noi dijsnosti* [Genealogy and architectonics value sphere of social reality], Naukovi zapiski IPIEND im. I.F.Kurasa NAN Ukraini [Scientific Notes IPIEND them. I. F. Kurasa National Academy of Sciences of Ukraine], №5, pp. 8–32.

Shajgorods'kij Ju., 2009. 'Cinnisni transformacii v period suspil'nih zmin' [The value in the period of transformation of social change], *Social'na psihologija* [Social psychology], №3, pp. 86–94.

Shajgorods'kij Ju., 2010. 'Cinnisnij vimir politichnih realij' [Value dimension of political realities], *Naukovi zapiski IPIEND im. I.F.Kurasa NAN Ukraini* [Scientific Notes IPIEND them. I.F.Kurasa National Academy of Sciences of Ukraine], №5, pp. 33–40.

Tu Vvejmin., 2012. 'Podem «konfucianskoj» Vostochnoj Azii: istoki i istoricheskij smysl' [The rise of «Confucian» East Asia: the origins and historical significance], *Polis*, №1, pp. 7–25.

Vasilenko K. M., Morozova I. I., 2008. 'Amerikans'kij ta ukrains'kij prezidents'kij diskurs: porivnjal'nij analiz' [American and Ukrainian presidential discourse: a comparative analysis], *Aktual'ni problemi suchasnoi lingvistiki ta metodiki vkladannja*

inozemnih mov v doslidzhennjah studentiv [Problems of modern linguistics and methods of teaching foreign languages in the studies of students], HNU im. V. N. Karazina, Vip.4, pp. 20–35, Harkiv.

Veber M., 1990. *Protestantskaja jetika i duh kapitalizma*

[The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism], *Izbrannye proizvedenija* [Selected Works], Progress publ, M.

Надійшла до редколегії 15.05.2013

УДК 329:316.77

В. І. Чебанік

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

ВПЛИВ ОБЛАСНИХ ОСЕРЕДКІВ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ БУКОВИНИ ТА ЗАКАРПАТТЯ НА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ РЕГІОНІВ (2002–2012 рр.)

У статті зроблено спробу визначити та охарактеризувати рівень впливу обласних політичних партій Закарпаття та Буковини на регіональну політику цих областей упродовж 2002–2012 рр. Автором проаналізовано участь місцевих осередків політичних партій у суспільно-політичному житті цих регіонів. Доведено, що дієвість регіональних партійних осередків активізувалася здебільшого під час передвиборчих перегонів.

Ключові слова: політичні партії, обласні осередки, західні регіони, Закарпаття, Буковина.

Політичні партії на сучасному етапі відіграють дедалі більш помітну роль у суспільно-політичному розвитку не тільки всієї країни, а й кожного її регіону зокрема. З огляду на це актуальним залишається дослідження впливу обласних осередків політичних партій на суспільно-політичне життя Закарпатської та Чернівецької областей – багатонаціональних прикордонних регіонів, де місцева влада прагне враховувати у своїй діяльності інтереси як титульної нації, так і всіх меншин (Burdjak, Rotar 2008, p. 49) [7, с. 49].

Дослідження ролі політичних партій у парламентських, президентських та місцевих виборах, регіональні особливості структурування партійного простору зазначених регіонів, їх електоральної специфіки здійснено А. Круглашовим (Kruglashov A.) [12], В. Бурдяк (Burdjak, Veren'ko 2007) [6], Ю. Остапцем (Ostapets' 2003; Ostapets' 2009) [16; 17], М. Токарем та інш. Однак поза увагою дослідників залишається політологічний аналіз впливу обласних осередків політичних партій Буковини та Закарпаття, – регіонально подібних областей на суспільно-політичне життя зазначених адміністративно-територіальних одиниць. Тому дана стаття має на меті визначити рівень впливу обласних осередків політичних партій на регіональну політику цих західних областей й розглянути участь політичних партій у суспільно-політичному житті упродовж 2002–2012 років.

На сучасному етапі партії стають головним суб'єктом формування державної політики, визначення стратегії розвитку регіонів, відповідальними за стабільність демократичних засад та свобод громадянина (Primush 2008) [20, с. 16]. Водночас це ставить перед політичними партіями завдання розбудови регіональної політичної мережі, а також артикуляції та агрегування інтересів територіальних спільнот (Bekeshkina 2001, p. 41) [3, с. 41]. Тому, чим дієвішими є партійні організації у межах відповідної адміністративної одиниці, тим сильніший вплив партій на суспільно-політичне життя краю, регіональну політику. Варто зазначити, що обласні партійні осередки покликані представляти в органах влади консолідовані регіональні інтереси (Kukarcsev 2008, p. 87) [13, с. 87]. Тому вони мають керуватися розробленими конкретними програмами дій, в яких чітко би відзеркалювалися проблеми громадян регіону і визначилися способи їх вирішення.

Упродовж 2002–2012 рр. під впливом парламентських й місцевих виборів, президентських кампаній партійна конфігурація в Закарпатській та Чернівецькій областях суттєво змінювалася. Відповідно, регіональні організації політичних партій в цих адміністративно-територіальних одиницях проявляли свою активність залежно від

багатьох факторів. Додамо, що у закарпатському та чернівецькому соціумах відбивалися тенденції, притаманні загальноукраїнським процесам і разом із тим проявлялися регіональні особливості.

Так, приміром, напередодні парламентських виборів 2002 р. найбільш впливовими осередками в зазначених регіонах були: «Наша Україна», СДПУ(о), БЮТ. Найвищий рейтинг популярності мав виборчий блок «Наша Україна», відповідно його підтримало 36,6 % населення Закарпаття та 46,3 % – Буковини (Ostapets' 2009) [17, с. 225–227; 21]. Стабільним залишалось позиційне місце лівих сил, які мали 4,04 % підтримки в Закарпатській області і 10,9 % в Чернівецькій області (State Archives of Transcarpathian Region, District polling stations for the election of people's deputies) [1, оп. 2, од. зб. 10, арк. 105; оп. 2, од. зб. 79, арк. 228]. Варто погодитися із науковцями, що комуністи у зазначений період практично втратили вплив на суспільно-політичне життя регіонів. Обласні осередки СПУ, СелПУ, виборчого блоку Н. Вітренко майже не проявляли ніяких соціальних ініціатив, а тому поступово втрачали своїх прихильників (Ostapets' 2003, p. 181) [16, с. 181].

Щодо вищеперелічених політичних партій, то підкреслимо, що вони намагалися артикулювати та агрегувати регіональні політичні інтереси у вигляді певних програмних вимог у контексті підготовки до президентської кампанії 2004 р. Обласні осередки політичних партій масових акцій не проводили, а в основному займалися внутріпартійною роботою. У зазначений період більше 30 % від усіх зареєстрованих обласних організацій політичних партій існували де-юре, однак де-факто себе ніяк не проявляли. Зокрема, до цієї когорти можна віднести «Молоду Україну», Партію захисників Вітчизни, Партію соціального захисту, Українську партію справедливості, Українську християнсько-демократичну партію та «Християнсько-ліберальний союз» (Departmental archives of the Transcarpathian Regional State Administration) [2, оп. 23, спр. 5, арк. 2].

У наступні два роки (2003–2005 рр.) найбільш згуртованою і організаційно міцною на Закарпатті та Буковині були обласні організації СДПУ(О). Вони нараховували відповідно 22–24 обласні, міські, районні організації, й зареєстровані у всіх районах цих областей та містах обласного підпорядкування (Political parties in Ukraine: Information reference edition) [19, с. 262–269; 400 - 407]. Організаційну згуртованість у регіонах проявляли обласні організації НДП, ВПО «Жінки за майбутнє», партії «Демократичний союз» та ВО «Батьківщина» (Departmental archives